

Anonymi Bele regis notarii *Gesta Hungarorum*. Anonymus, Notary of King Béla, *The Deeds of the Hungarians*, prir. Martyn Rady i László Veszprémy. Magistri Rogerii *Epistola in miserabile carmen super destructione regni Hungarie per Tartaros facta*. Master Roger's *Epistle to the Sorrowful Lament upon the Destruction of the Kingdom of Hungary by the Tatars*, prir. János M. Bak i Martyn Rady, *Central European Medieval Texts*, sv. 5, CEU Press, Budapest – New York 2010., 268 str.

U ljeto 2010. objavljen je novi svezak serije *Central European Medieval Texts* (CEMT), koja se izrađuje na Odsjeku za srednjovjekovne studije Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti, a izdaje ga Izdavački odjel istog sveučilišta. Objavljivanje serije započelo je prije više od deset godina, kada je kao njezin prvi svezak objavljeno trinaestostoljetno povijesno djelo *Gesta Hungarorum* Šimuna de Kéze (1999.), a cilj joj je ponuditi svjetskoj znanstvenoj i široj kulturnoj javnosti najvažnije narativne izvore nastale na području Srednje Europe u dvojezičnim latinsko-engleskim izdanjima. Pri izdavanju je odlučeno da se latinski tekst svakog pojedinog izvora preuzme u obliku u kojem je dostupan u svojem najboljem kritičkom izdanju (obično najnovijem i često u suradnji sa samim autorom ili autorima tih izdanja), ali samo u svom pročišćenom obliku, dok se čitatelja zainteresiranog za *variae lectiones* i drugi znanstveni aparat upozorava na to izdanje. Ako su prilikom izdavanja otkrivene neke manje jednostavnije tiskarske ili slične pogreške, one su obično prešutno ispravljene, a svako izdanje popraćeno je kvalitetnim studijama u kojima su ukratko objašnjene tradicija objavljenog izvora, filijacija sačuvanih rukopisa, problem autorstva, onodobne i kasnije recepcije i slično. Prema originalnom planu, bilo je zamišljeno da se u kolima redom izdaju po jedan narativni izvor iz četiriju kraljevstava koja su u srednjem vijeku činila Srednju Europu (Ugarska, Češka, Poljska i Hrvatska) te jedan svezak tematski objedinjenih manjih izvora bez obzira na njihovo geografsko porijeklo. Taj je plan do sada uglavnom i izvršen te su u prvom kolu, uz već spomenuto djelo Šimuna de Kéze (kao predstavnika Ugarske), objavljene autobiografija Karla IV. i njegova legenda o svetom Vjenceslavu (*Karoli IV imperatoris Romanorum vita ab eo ipso conscripta et historia nova de sancto Wenceslao martyre* kao predstavnik Češke, što su priredili Balázs Nagy i Frank Schaer, s predgovorom Ferdinanda Seibta), *Djela poljskih vladara* (*Gesta principum Polonorum*, koja su priredili Paul W. Knoll i Frank Schaer, s predgovorom Thomasa N. Bissona) te *Povijest salonitanskih i splitskih nadbiskupa Tome Arhidakona* (predstavnik Hrvatske; o tom izdanju vidi prikaz Ive Kurelac u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti ZPDZ HAZU*, sv. 24, Zagreb 2006., 271-272), dok se svezak *Holy Rulers, Hermits, Bishops and Abbots of Medieval Central Europe. Saints' Lives from the Tenth to the Thirteenth Century*, koji su pripremili Gábor Klaniczay, Cristian Gașpar i Marina Miladinov nalazi u tisku te će biti objavljen kao šesti svezak serije. Serija se objavljuje pod uredništvom više eminentnih povjesničara (János M. Bak, koji je ujedno i duša i glavni motor čitavog projekta, Urszula Borkowska, Giles Constable, Gerhard Jaritz, Gábor Klaniczay) te klasičnog filologa Franka Schaera.

Peti svezak serije koji se ovdje prikazuje zapravo je prvi svezak drugog kola (iako to nije formalno naznačeno) kojim započinje novi ciklus. U njemu su objavljena dva narativna izvora, koja se međusobno u određenom smislu znatno razlikuju, ali s druge strane čine logičnu cjelinu. Oba djela nastala su u Ugarskoj u 13. stoljeću, vjerojatno s odmakom od tridesetak godina. Pisac prvog (*Gesta Hungarorum – O djelima Mađara*) bio je, prema vlastitoj tvrdnji, ranije notar na dvoru kralja Bele, pod kojim se najvjerojatnije treba razumjeti kralja Belu III.,

dok je autor drugog (Poslanica sa žalobnom pjesmom o uništenju Kraljevstva Ugarske koje su počinili Tataři), Rogerije, kasniji splitski nadbiskup, bio talijanski klerik koji se kao kanonik zatekao u Velikom Varadinu (mađ. Nagyvárad, rum. Oradea Mare) u trenutku provale Tatara. U prvom djelu prikazana je rana povijest Mađara i Ugarske do vladavine kneza Taksonya, djeda sv. Stjepana, dakle legendarna prapovijest i povijest Mađara, dok je drugo više ili manje izvještaj očevidca o stradanjima koja su zadesila Ugarsku i samog autora u njemu suvremenom trenutku. Po svom žanrovskom određenju prvo djelo teško je definirati te je u historiografiji često čak osporen i njegov povijesni karakter i istaknuto mišljenje da je zapravo riječ o djelu iz područja povijesne fikcije, napisanom samo za zabavu, kako je to nedavno u jednom svom povijesnom romanu istakao nedavno preminuli mađarsko-švicarski povjesničar Szabolcs de Vajay (vidi str. XXIV ovog izdanja). Nasuprot tome, *causa scribendi* Rogerijeve djela najvjerojatnije je bila puno prozaičnija i usmjerena na postizanje patronata kardinala Jakova di Pecorari nakon gubitaka koja su autora zadesila u opisanim događajima.

U svom sadržaju knjiga se bitno ne razlikuje od prethodnih svezaka edicije. Podijeljena je na dvije cjeline, prvu, koja sadrži izdanje Anonimova djela, i drugu, koja donosi Rogerijevo. Dijelovi s komentarima i popratnim napomenama priređivača numerirani su rimskim, a sami izvorni tekstovi arapskim brojevima. Knjiga započinje kratkim predgovorom koji potpisuju urednici serije (VII-VIII), kojem slijedi popis kratica (uključivo kratice često citiranih izvora, IX-XII) i popis zemljopisnih karata i ilustracija (XIII). Dio o Anonimu započinje uvodom (XVII-XXXVIII), kojem slijedi dvojezično izdanje samog izvora (1-129), kojem potom slijedi uvod u Rogerijevo djelo (XL-LIII) te njegovo dvojezično izdanje (131-227). Tekstovi su popraćeni eksplanatornim bilješkama u fusnotama otisnutim kontinuirano ispod latinskog i engleskog teksta. Knjiga završava izborom iz literature o izdanjima i prijevodima Anonimova djela (229-230), izdanjima i prijevodima Rogerijeve Poslanice (231), izborom iz bibliografije (232-241), kazalima osoba, plemićkih rodova i naroda (243-250) i geografskih imena (251-262) te tablicom s razrješenjima geografskih imena na latinskom i živim jezicima (263-268). Na prednjoj unutarnjoj stranici korica donosi se karta Ugarske (uključujući prostor srednjovjekovne Slavonije) s toponimima spomenutim u Anonimovu djelu, a na stražnjoj unutarnjoj stranici karta tatarske provale 1241.–1242. s toponimima spomenutim u Rogerijevoj Poslanici.

Riječ je o vrlo kvalitetnom izdanju pripremljenom u skladu sa svim pravilima povijesne struke i opremljenom suvremeno postavljenim i promišljenim uvodnim studijama. Za razliku od tradicionalnog pristupa, u kojem su se takva djela u prvom redu promatrala kao izvori pojedinačnih podataka za razdoblje o kojem govore te njihova vrijednost procjenjivala samo kroz prizmu navodne autentičnosti, koja u slučaju Anonimova djela sigurno nije velika, uvodne studije objavljene u ovoj knjizi naglasak zapravo stavljaju na cjelovitost tih djela te ih ponajprije valoriziraju kroz prizmu doba u kojem su stvorena. Na taj način ova dva djela, iako u svom pristupu i sadržaju bitno različita, zapravo podjednako dobro osvjetljavaju intelektualnu klimu nastalu tzv. renesansom 12. stoljeća i razvojem sveučilišta koji joj je slijedio, čemu bi se gotovo izravne paralele mogle naći i na hrvatskom i širem jadranskom prostoru u djelima poput Ljetopisa popa Dukljanina ili već spomenutoj kronici Tome Arhiđakona. U tom kontekstu, navedeno će izdanje svakako biti od interesa i hrvatskim istraživačima kulturne i intelektualne povijesti te kao dobar model koji se može slijediti u sličnim izdavačkim poduhvatima.

Damir Karbić